

כללי נדה לרא"ה - מהדורה מתוקנת

מבוא	כללי נדה לרא"ה
החיבור וזהות המחבר	פרק ראשון - דיני טהרה
שם החיבור	פרק שני - דיני וסתות
מטרת החיבור	פרק שלישי - דיני כתמים
הלכות נדה לאחינו של הרא"ה	פרק רביעי - דיני יולדת
כתבי יד	פרק חמישי - דיני פרישה
דפוסים	
החלוקה לפרקים וכללים	
המהדורה הנוכחית	

מבוא

החיבור וזהות המחבר

החיבור 'הלכות נדה לרא"ה' יצא לאור ע"י רמ"מ גערליץ עפ"י שני כת"י¹. חיבור זה מיוחס בכתבי היד לר' אהרן הלוי ז"ל (בשינויים קלים בין כתה"י), מבלי להוסיף עוד פרט על זהותו. יוצאי דופן הם כת"י א בו לא נזכר שם המחבר, ולעומתו כת"י מ בו צויין גם מקומו: "כלל קצר מדיני נדה ויין נסך לרב ר' אהרן הלוי ברצלוני זל"².

- 1 בסוף חידושי ופסקי הרשב"ץ למסכת נדה, הוצ' כתב וספר, ירושלים תשכ"ז. רשימת כתה"י של החיבור ופרטיהם מובאת להלן.
- 2 כללי יין נסך נעתקו גם בכת"י א בסמוך לכללי נדה, והם נדפסו לראשונה בסוף הכרך שבו נדפסו הספרים עבודת הקודש לרשב"א ובעלי הנפש לראב"ד (ויניצאה שס"ב). לאחר מכן נדפסו עפ"י כת"י אחר בתוך ספר האורה דבי רש"י (מהד' באבער, לבוב תרס"ה, חלק א, ס' קכז-קכח, עמ' 160-162. על הכת"י ראה שם במבוא, סע' ז, עמ' 7-6, ושוב ע"י רמ"י בלוי בסוף חידושי הרא"ה על ע"ז (שיטת הקדמונים על מסכת ע"ז, ניו-יורק תשכ"ט, עמ' קסו-קסח. הרב בלוי לא ציין את מקור הנוסח למהדורתו). רמ"מ גערליץ כתב במבוא לכללי נדה לרא"ה (עמ' ה-ו) שדפוס ויניצאה התבסס על כת"י מ, אך לא ציין זו מניין לו. מבדיקה קצרה עולות מספר ראיות לסתור: ראשית, הכותרת בכת"י מ ("כלל מייין נסך מוציא חובה לדברי הכל") שונה מזו שבדפוס ויניצאה ("כלל יין נסך להרב רבינו אהרן הלוי זצ"ל"). שנית, בכת"י, בניגוד לדפוס, אין מספור על הכללים. ושלישית ועיקר, כמות השינויים בין הנוסח שבכת"י ובין הדפוס אינה מותרת ספק שכת"י אחר עמד לפני המדפיסים בוונציה. ואגב זה, נראה שגם כת"י א לא עמד לפני המדפיסים בוונציה, על אף שנוסחו קרוב יותר לנוסח שהדפיסו.

לעדות זו יש להוסיף את העובדה שבשני כתבי יד אחרים (ב, פ) חיבור זה מופיע אחרי תורת הבית הקצר לרשב"א, ובשניים אחרים (א, מ) בצמוד לחיבור של הרמב"ן (אגרת הרמב"ן; תורת האדם). הדמיון בין כללי נדה לרא"ה לבין הקובץ 'פסקי דינים לחכם ממשפחת הרא"ה' מחזק את הטענה כי הרא"ה הוא המחבר של החיבור דידן, ועל כך מפורט עוד לקמן.

החיד"א (שם הגדולים, מערכת גדולים אות א סע' קלב, ערך רבינו אהרן הלוי) מעיד: "וראיתי פסקי הלכות להרא"ה כ"י", אך לא פירט את תוכנם ומהותם. רמ"מ גערליץ כתב במבוא להל' נדה לרא"ה מהדורתו (עמ' ה): "ואמנם אין להטיל ספק ביחוסו של חבורנו זה לרא"ה, כי חוץ ממה שרוב הדברים כאן מתאימים לדבריו שב'בדק הבית' בית שביעי, הרי הרבה מדברי הרא"ה שמובאים ב'רשב"ץ' ובחידושי הריטב"א תלמידו מופיעים לפנינו רק בחבור זה, אם כי אין מן הנמנע שלפני ה'רשב"ץ' היו חידושי המלאים של רבנו למסכת נדה כנראה מדבריו"; אך הוא לא ציין אפילו מקום אחד בו מובאים אצל הראשונים דברים בשם הרא"ה ומקור יחיד להם בכללי נדה. עוד הוא כתב שם שבמאמר חמץ לרשב"ץ (אות פז) הזכיר את פסקי נדה לרא"ה; אך מלבד העובדה שהדברים המצוטטים שם לא נמצאים בכללי נדה, גם לא מתאים שהם יהיו לפנינו, שבעוד שהפסקים שלפנינו עוסקים אך ורק בהלכות נדה, הרשב"ץ ציטט פסק בהלכות חמץ שקשור למסכת נדה. יתרה מזאת, הרשב"ץ ציין שפסק זה נמצא בפרק דם הנדה, ואילו הפסקים שלפנינו מחולקים בפרקים לפי נושאים ולא לפי פרקי המסכת. מן האמור ברור שאי אפשר לאשש את ייחוס הפסקים שלנו לרא"ה לפי דבריו. מסתבר שהרא"ה חיבר גם פסקים על סדר מסכת נדה³, ומשם נלקחו דברי הרשב"ץ. יתכן מאוד שהרא"ה חיבר שני ספרי פסקים על נדה, כיון שתוכנם ומגמתם שונים זה מזה.

כאמור, רמ"מ גערליץ טען ש"רוב הדברים כאן מתאימים לדבריו שב'בדק הבית'". אולם קיימות גם הרבה סתירות בין החיבורים, עליהן הוא עמד בהערותיו. על סתירות נוספות עמדו מהדירי 'שיטה מקובצת' למסכת נידה בהערותיהם (ציון מלא

3 כדוגמת הפסקים שנדפסו בסוף כל פרק מחידושי לחולין (מהד' ר"ח פרוש, הוצ' צפונות, ירושלים תשל"ה). אולי לפסקים אלו כיון הרא"ה את דבריו בהקדמתו לחידושי על הלכות הרי"ף למסכת ברכות (הוצ' אהבת שלום, ירושלים תש"ס, לפני עמ' א): "חברתי ספר קראתי 'נזר הקדש' על דרך הגמרא... ועם כל זה דרכי התלמוד נעלמים, בחותם צר סתומים, וכל הדברים יגיעים, ויש רבים צריכים דברים קצרים, ופסקים מסודרים ישאו חן בעיניהם יאירו כספירים", ולכן קבעם על סדר המסכת. בין כך ובין כך, אין קשר בין פסקים אלו ובין כללי נדה. כאן המקום לציין שבדיקת מקומות בודדים בפסקים לחולין מגלה שההתאמה בינם ובין החידושים אינה מלאה, ואולי הרא"ה כלל לא חיברם (ומעין מה שקרה עם קיצור פסקי הרא"ש). ושמא יש לצרף לכך את העובדה שהפסקים מופיעים רק באחד מתוך שני כתה"י של חידושי הרא"ה לחולין (ראה שם במבוא, עמ' 8). והדבר צריך בדיקה.

לקמן, 'דפוסים', והדבר מצריך בדיקה מקיפה ומעמיקה יותר. אמנם יתכן שסתירות מסויימות נבעו מהמטרות השונות של החיבורים (ראה לקמן, 'מטרת החיבור'), וכן מהזמן שחלף בין כתיבתם.

לסיכום - ייחוס החיבור לרא"ה קרוב לוודאי, אך אינו למעלה מכל ספק. נראה כי קביעה וודאית תתאפשר רק אחרי בדיקת כל המקבילות בין בדק הבית ובין הכללים.

שם החיבור

אין בידינו לקבוע את שמו המקורי של החיבור. כת"י פ פותח במילים: "פרק ראשון בדיני טהרות...", אך נראה ששם זה נובע מהכותרת של הפרק הראשון, שמופיעה בכתה"י האחרים בכגון זה: "דיני טהרה". טענה זו מתאימה גם לשם החיבור בכת"י ו: "דיני טהרה...". לעומתם, כת"י ב פותח ב"פסקי נדה" ומסיים ב"תמו הלכות נדה", ואילו בכת"י א: "כלל נדה... נשלם כלל נדה", ובכת"י מ, כאמור, כתובה הכותרת: "כלל קצר מדיני נדה ויין נסך". אף בכת"י פ נכתב בחתימה: "נשלם כללי נדה".

חוסר התיאום שבין כתבי היד מקרב אל הדעת את ההשערה שהרא"ה לא נתן שם לחיבור. החלטנו לקרוא לספר "כללי נדה" משני טעמים: רוב כתבי היד נוטים לשם זה, ושם זה הוא המתאים ביותר כדי לתאר את החיבור, תוכנו ומטרתו, וכדלקמן.

מטרת החיבור

נראה שהרא"ה רצה להביא בחיבור זה את כללי הלכות נדה, את ההלכות היסודיות והמרכזיות שעליהן מושתתים עיקרי הדברים. לדעתי החיבור יועד מראש ליהודים פשוטים; כמה דינים יסודיים וחשובים למורי הוראה לא הובאו כאן (כגון הבחנה בין דיני תורה ובין דברי סופרים), ולמרות שהחיבור כולו נכתב בקיצור נמרץ הרחב המחבר בעניין פרישה מהאשה סמוך לוסתה (פרק ב כלל ה) והביא את דברי הגמרא בשכרם של הפורש סמוך לוסת והמקדש עצמו בשעת תשמיש, דברים שאין להם כל משמעות הלכתית אך חשיבותם בחיזוק הציבור לקיים את הגזירה. בשני כתבי יד נעתקו כללי נדה בצמוד לכללי יין נסך. מהכותרת לכללי יין נסך עולה שהם נועדו כדי לצאת ידי הכל, אך בחיבורנו הובאו גם דינים שנחלקו בהם סיעות הראשונים⁴.

4 כגון דין טפין טפין (פרק ג כלל ב). אומנם לא מסתבר שהרא"ה ניסה בכללי יין נסך לצאת ידי הכל לחלוטין, באופן שאף פוסק לא יחלוק עליו, אלא כוונתו לכתוב פסקים שמקובלים אצל הפוסקים אף אם קיימת דעת יחיד שחולקת.

הלכות נדה לאחיינו של הרא"ה

לפני קרוב לשלושים שנה פירסם פרופ' י"ש שפיגל את החיבור 'פסקי דינים לחכם ממשפחת הרא"ה'⁵. מחברם האנונימי של הפסקים מכנה את הרא"ה בתואר "דודי" לאורך כל החיבור, ואף מביא עדויות ממעשי הרא"ה שראה במו עיניו. בסוף החיבור (עמ' 174-176) הוא כתב את הלכות נדה. ניכר דמיון בין הלכות אלו, בתוכנן ובצורתן, לכללי נדה לרא"ה, אך הן אינן שוות להם. אמנם כמו הכללים, גם ההלכות מחולקות לחמישה פרקים ('דינים' בלשון מחבר ההלכות), וישנם משפטים שהועתקו מילה במילה מתוך הכללים ואף הנושאים הנידונים בהלכות מקבילים כמעט תמיד לנושאי הכללים, וכן ניכר הדמיון בין החיבורים גם בפסיקת ההלכה, אך כאמור ישנם הבדלים ברורים בין החיבורים. שלא כדעת המהדיר הנ"ל שיתכן שכללי נדה עובדו ע"פ 'פסקי דינים' - מסתבר לענ"ד שההיפך הוא הנכון⁶.

כתבי יד

ידועים לנו חמישה כתבי יד של חיבור זה⁷:
כת"י א - כתב יד אוקספורד Opp. Add. Qu. 140 (נויבאואר 2360. סרט 21424), דפים 2א-4א. כתוב בכתיבה ספרדית ומתוארך למאה הי"ד.
כת"י ב - כתב יד אוקספורד Opp. 320 (נויבאואר 660. סרט 20576), דפים 159א-161א. כתוב בכתיבה ספרדית ומתוארך למאות י"ד-ט"ו.
כת"י פ⁸ - כתב יד פרמא-פלטינה 2240 (דה-רוסי 1223. סרט 13405), דפים

5 קבץ על יד, ספר היובל: סדרה חדשה, ספר יא (כא) חלק א [תשמ"ה], עמ' 177-89.
6 וכך הוא כתב (מבוא, סע' ג, עמ' 93): "כמו כן העתיק, כמעט מלה במלה, את פסקי הרא"ה לנדה. יש לציין שבפסוקי שחיטה הזכיר לעתים את דעת הרא"ה ואת העובדה שהשתמש בפסקיו, הרי שבהלכות נדה לא נהג כן. כמעט שהיה מקום לומר כי פסקי נדה לרא"ה אינם של הרא"ה אלא הם עיבוד של הפסקים שלפנינו, אלא שהרשב"ץ מעיד על פסקי נדה שהם לרא"ה". על כך יש להעיר - ראשית, לענ"ד אין זה נכון שאחיו הרא"ה העתיק את כללי נדה "כמעט מלה במלה". בהלכות ישנם עריכות ושינויי סדר ברורים (שאף מהדיר ההלכות הזכיר שם, הע' 18), כמו גם דינים שנוספו או נשמטו. ומסיבה זו גם כתב מהדיר ההלכות שהיה מקום לומר שיש כאן "עיבוד". לא העתקה או קיצור. שנית, כבר התבאר לעיל (זהות המחבר) שהראיה מהרשב"ץ איננה נכונה. ומכל מקום איני רואה טעם לומר שדווקא כללי נדה הם עיבוד של הלכות נדה לאחיו הרא"ה, כי באותה מידה היחס יכול להיות הפוך, כפי שעולה מייחוס החיבור בכתה"י. כמו כן, הוא ציין בצדק כי שמו של הרא"ה לא נזכר בהלכות נדה שבפסקים אלו, אך תופעה שכזו אינה חריגה בספרי הראשונים.

7 פרטיהם נכתבו ע"י הקטלוג האינטרנטי של הספרייה הלאומית בירושלים.
8 כמדומה שעדותו של רמ"מ גערליץ (מבוא עמ' ה) ביחס לכת"י פ, "שכמעט לא פגעה בו שגיאה או שיבוש", אינה מדויקת, וכאשר תחזינה עיני הלומד מהערות הנוסח דלקמן. יתרה מכך, בכמה מקומות (כגון בפרק א כלל א) חשב רמ"מ גערליץ שנוסחו של כת"י פ משובח

133ב-135א (במספור הדפים שבסרט). כתוב בכתובה ספרדית ומתוארך למאה ה"ד.

כת"י מ⁹ - כתב יד מוסקבה-גינצבורג 103 (סרט 6783), דפים א174-א176. כתוב בכתובה ספרדית ומתוארך למאות י"ד-ט"ו.

כת"י ו - כתב יד וטיקן 171 (סרט 8630), דפים א193-א194. כת"י זה הוא היחיד שלא נכתב בכתובה ספרדית, אלא בכתובה ביזנטית. קובץ זה נכתב בידי כמה סופרים בשנת רנ"ג (1493) בעיר קנדיאה שבקניאה (Canea), הלא היא האי כרתים¹⁰. כללי נדה לרא"ה נמצאים בחלק שנכתב ע"י הסופר שלמה, שפינה את עצמו לפעמים 'שלמה המלך'.

אף אחד מכתבי היד אינו מעולה ונבחר מחבריו, ובמקום שדבריו של אחד עניים דברי חברו עשירים וכמה משפטים אחר כך זה מתהפך. ואולם נראה שבכת"י ו נמצאים יותר שיבושים מבכתה"י האחרים.

דפוסים

כללי הרא"ה נדפסו לראשונה תחת השם 'הלכות נדה לרא"ה' ע"י רמ"מ גערליץ¹¹. עמדו לפניו רק כת"י פ וכת"י מ. לצערנו, הכרעות הנוסח שלו לוקות בחסר, גם בגלל מיעוט כתה"י שעמדו לפניו.

בפעם השנייה נדפסו הכללים בתוך הקובץ מפרשים - שיטה מקובצת למסכת נדה (קרית ספר תשס"ב). בהוצאה זו הועתק נוסח הפנים של מהד' גערליץ (כולל טעויות דפוס שאין להן מקור בכתה"י!), אך נכתבו הערות אחרות במקום הערותיו של רמ"מ גערליץ (ואף הערות הנוסח שלו הושמטו!). ממילא, אין טעם להתייחס לנוסח מהדורה זו.

החלוקה לפרקים וכללים

בכל כתבי היד מחולק החיבור לחמישה פרקים. כותרות הפרקים דומות בעיקרון, לא ציינתי את ההבדלים הדקים שישנם.

מכת"י מ וקבעו בפנים, אך כעת מתברר שטעות יצאה מתחת ידו. גם עדותו שבשני הכת"י "ציין המעתיק שחבור זה הוא לרא"ה ברצלוני זללה"ה" אינה מדויקת, וכנ"ל (זהות המחבר!).

9 רמ"מ גערליץ (מבוא עמ' ה) ציין שכנראה כת"י זה היה בספרייתו של ר"ד אופנהיים, אך איני יודע מניין לו זה, שכן כתה"י שהיו בספרייה זו נמכרו לאוקספורד.

10 קנדיאה, הנקראת כיום אירקליון, היא הגדולה בערי האי כרתים, והחשובה בקהילות היהודיות באיים היווניים מימות הראשונים ועד הדורות האחרונים (על' בתולדות ר' אליהו קפשאלי בתחילת ספרו 'מאה שערים', הוצ' מכון אופק, ירושלים תשס"א, עמ' 47).

11 ציון מלא מובא לעיל, הע' 1.

מיספור הכללים מופיע רק בשני כתבי יד - כת"י פ וכת"י ב, ויש הבדלים ביניהם הן במיקום תחילת הכללים והן בחלוקתם. סופרי כתבי היד האחרים הפרידו בין הכללים באמצעות נקודות או רווחים אך בעקביות נמוכה מזו של כת"י פ וכת"י ב. מחתימת החיבור בכת"י ב וכת"י מ עולה שמניין הכללים הוא 12³¹, אך בפועל מספרם בכת"י ב עומד על 29 או 13³⁰. אך בכת"י פ מחולק החיבור ל-34 ושאר כתה"י אינם ממוספרים). הילכך, לא נראה לי שיש בידינו כדי לשחזר את מספר הכללים המקורי, ואחרי ההכרעות שקבענו בכל מקום עפ"י החלוקה בכל כתה"י נמצא מספר הכללים במהדורה זו 32.

המהדורה הנוכחית

נוסח מהדורה זו הוא אקלקטי. בדרך כלל ההכרעות נעשו עפ"י רוב כתה"י (גם בענייני כתיב, מספור כללים וכדו'). הוספנו פיסוק לתועלת הלומדים, ראשי-תיבות וקיצורים פתחנו מדעתנו רק כשהפתיחה ודאית וגם יש בה כדי להקל על הלומדים. רק על שינויים בעלי משמעות הערנו בשוליים, ובתנאי שהיה מקום לחשוב שאולי דווקא הנוסח שבהערה יצא מידי הרא"ה¹⁴. נוסף לכך הערנו בכמה מקומות על שינויי נוסח כדי לשלול את הנוסח שבמהדורות הקודמות. את הנוסח בפסקי אחיין הרא"ה ציינו רק במקומות שהוצרכנו לציין את שינויי הנוסח בין כתה"י של החיבור.

הערה על חילוף נוסח מתייחסת למילה הצמודה לציון מלפניו (וכגון: מלפניו¹), ומצינת שהמילה או המילים שבכתב יד מופיעים במקום אותה מילה בלבד. אם השינוי שייך למספר מילים, מובאות מילים אלו בתחילת ההערה ואחריהן מקף, ולאחריו סימון כתב היד ונוסחו.

בדרך כלל לא כתבתי הערות תוכן, כיון שקדמוני כבר שני מהדירים, אך במקומות שהתברר לי בדרך מקרה שיש צורך להעיר הערת.

- 12 כת"י מ נחתם: "נשלמו שלשים ואחד תהלה לאל וסימן לדבר שלשים ואחד מלכים" (ומשם בדפוס, שם נוספה התיבה 'דינים': "שלושים ואחד [דינים] תהלה"...). כת"י ב נחתם: "כל המלכים שלשים ואחד. תמו הלכות נדה תהלה לאל הנורא".
- 13 בפרק שני דילג הסופר במספור על האות דל"ת, ולכן יש למנות שם רק חמישה כללים ולא שישה. מאידך, בסוף פרק ג נראה שהסופר שכח לציין את המספור של כלל ח (אך בגוף החיבור פיסק כפי שנהג בדרך כלל בסוף הכללים).
- 14 משום כך, בדרך כלל גם לא הערנו על השמטת משפטים מחמת הדומות. מאידך, על שינויים בין כתה"י במספור הכללים הערנו, אך רק כשיש הבדלים בין שני כתה"י בהם מוספרו הכללים - כת"י פ וכת"י ב.

כללי נדה לרא"ה

פרק ראשון – דיני טהרה

- א. האשה שראתה דם בבשרה ממקור דמיה, בין ששפעה דם הרבה ימים מרובים בין שלא ראתה אלא דם טיפה כחרדל או פחות¹⁵, הרי היא טמאה.
- ב. וכיצד דין טהרתה, לאחר שיפסוק הדם בודקת עצמה יפה. למחר משנה חלוקה ולובשת חלוק הבדוק לה, ובודקת עצמה יפה יפה¹⁶.
- ג. ובמה היא בודקת עצמה, בצמר גפן נקי ורך או בבגדי פשתן¹⁷ ישנים ושחקים¹⁸. וכולן צריכין שיהיו לבנים. ומכנסת אותן באותו מקום ובודקת בכל חורין וסדקין שבו, ורואה שלא יהא בו שום מראה דם¹⁹, וכן גופה שלא יהא כתמי דם על

15 'או פחות' - בכת"י פ ליתא ועל פיו השמיט בדפוס. אך מלבד העובדה ששאר כתה"י של החיבור מקיימים גירסה זו, הרי ששיעור זה מופיע במשנה (נדה מ, א): "ומטמאין בכל שהוא, אפילו כעין החרדל ובפחות מכן". וכן כתבו כמה ראשונים. ואולם מילים אלו נשמטו גם בפסקים לאחיין הרא"ה.

16 בכת"י פ: [בודק] לעצמה יפה יפה (המילה הראשונה לא ניתנת לקריאה בצילום שלפני והשלמותי מסברה). ובדפוס גרס כנוסח הפנים, והשמיט את המילה "למחר", משום ש"דלמא [נדצ"ל: דלמה] לא תלבש מיד כשמפסקת בטהרה? וצ"ב". אך בשאר כתה"י מופיע משפט זה יחד עם מילה זו. ונראה שבכת"י פ נשמט כל המשפט מחמת הדומות. ועוד, שלפי נוסח זה התקשו מהדירי השיטה מקובצת (הנ"ל במבוא) מדוע כתב הרא"ה שבודקת את עצמה פעמיים - פעם לפני שינוי חלוק ופעם לאחריו. אך מאידך, בפסקים לאחיין הרא"ה כתוב רק שמשנה חלוקה, ולא למחרת. ויתרה מזאת, בכל כתבי היד כתוב להלן (כלל ד): "ליל שמיני, שהוא תשיעי ליום שינוי החלוק". וכן, ברוב כתבי היד כתוב להלן (כלל ג): "וסופרת [=שבעה נקיים] מלבד אותו יום ששינתה בו חלוקה". ומשמע שמשנה חלוקה כבר ביום שמפסיקה בטהרה, ולא למחרת. ורק בכת"י ו כתוב שם: "וסופרת מאותו יום ששינתה...", ומשמע שמשנה חלוקה ביום הראשון לשבעה נקיים, דהיינו ממחרת ההפסק. ומסתבר שה'תיקון' שם נעשה מסברה בגלל סתירה זו. והנה, בספר הנייר (סי' כט) כתב: "ובקומה למחרת ממטתה תלבש חלוק לבן. ובחורף שהיא נעורה הרבה בלילה תלבש חלוק לבן מיד אחר הבדיקה של ערבית או נקי מכתם, ותתחיל לספור שבעה נקיים". ועל פי זה נראה ליישב דברי הרא"ה, שהנשים היו מחליפות את החלוק רק למחרת מכיון שהיו רגילות בימיהם לישון מיד בתחילת הלילה (ורק בחורף, שהלילות ארוכים, היו ערים גם בלילה, וכעדות ספר הנייר), וגם נהגו לישון בלי בגדים, ולכן רק למחרת היה שייך שתחליף את חלוקה. אך מצד הדין החל מרגע ההפסק צריכה לשנות חלוקה ללבן (ותודתי לר' אבישי גרינצייג הי"ו שהאיר עיני בהבנת הדברים).

17 'בבגדי פשתן' - בכת"י ב: בבגדים.

18 =שחוקים (וכך גם הנוסח בכת"י מ). ו"שחקים" היינו לישנא דגמרא (וימא כד, א; כתובות מת, א; שם סד, ב). ואולם, בכת"י ב נשמטה מילה זו, וכן בפסקים לאחיין הרא"ה.

19 בכת"י פ (ומשם בדפוס): אדמימות דם בין אדום בין שחור.

בשרה. וסופרת מלבד אותו יום ששינתה בו חלוקה שבעה ימים נקיים²⁰, ובכל יום ויום מהם בודקת עצמה יפה יפה²¹.

ד. אחר כך, ליל שמיני, שהוא תשיעי ליום שינוי החלוקה, רוחצת כל גופה בחמין²² יפה יפה, קמטיה ובית סתריה ועיניה ופיה²³ ושיניה, שלא יהא בהם שום דבר²⁴. ונוטלת צפרניה יפה יפה. וחופפת ראשה וכל מקום שער שבה, והכל במים חמין בלבד, שלא יתערב עמהם דבר אחר. וטובלת סמוך לחפיפתה לאלתר.

ה. ותזהר שלא תטבול אלא במי מקוה, ושיהא הקרקע יפה שלא יהא שם טיט, לפי שהנהרות המושכין אין מטהרין בשעת גשמים ובשעת הפשרת שלגים שמא ירבו מי גשמים על מי נהר עצמן, ומי הגשמים²⁵ אין מטהרין אלא באשבורן. לפיכך אין ראוי לטבול אלא במקוה מים.

ו. וכשהיא טובלת לא תטבול במקום שיש בו פחד נפילה או שהיא בושה מבני אדם. ולא תחזיק בה חברתה כלל. ולא תקפוץ ידה ושפתותיה ועיניה, ולא תעמוד בקומתה ולא תשחה יותר מדאי, אלא פותחת זרועותיה וירכותיה ושוחה מעט וטובלת, והרי היא טהורה.

פרק שני – דיני וסתות

א. רוב הנשים יש להם וסת, שהן רואות משלשים יום לשלשים יום. וכל אשה שיש לה וסת²⁶, לאחר שתטבול ותטהר הרי היא בחזקת טהורה לבעלה, ואינה צריכה בדיקה כלל. אעפ"כ כל היד המרבה לבדוק בנשים משובחת.

ב. יש נשים שאין להם וסת קבוע והן אסורות לשמש אלא אם כן בודקות עצמן לפני תשמיש ולאחר תשמיש, וכן הוא בודק עצמו לאחר כן.

20 ראה לעיל כלל ב' הע' 15. הרשב"ץ (שו"ת ח"ג סי' נח) כתב שהרא"ה היקל בזה, שיכולות לספור גם את יום ההפסק בטהרה בכלל השבעה נקיים. וצ"ע.

21 בכת"י ב' נוסף (ומסימון הסימנים שם נראה שמשפט זה שייך לכלל הבא): ואם שמא לא בדיקה בז' ימים נקיים אלו אלא יום ראשון ויום אחרון דיה. וכעין זה עולה בכת"י ו', שם כתוב (במקום המשפט): ובכל יום ויום מהם בודקת עצמה יפה יפה: ובכל יום ויום לערב, ג' ימי' – יום הפסק' ושל אחריו ויום ז', בודקת עצמה יפ' יפ' (הפיסוק אינו במקור). אלא שלפי כת"י ו' זה הדין לכתחילה: וראה מש"כ הרא"ה בבדק הבית (ב"ז ש"ה, כד ע"ב).

22 בכת"י פ' ובפסקים לאחיין הרא"ה ליתא.

23 בכת"י א': ואפה. בכת"י ו': יפה.

24 'בהם שום דבר' – בכת"י ב': דבר חוצץ. וכעין זה בכת"י ו', שנוסחו כנוסח הפנים אך נוסף כאן: חוצץ.

25 בכת"י מ' (ומשם בדפוס): הנהר.

26 מ'שהן' עד 'וסת' בכת"י מ' נשמט מחמת הדומות. ובדפוס השלים את תחילת המשפט ('שהן רואין משלושים יום לשלושים יום') עפ"י כת"י פ', אך השמיט בטעות את סופו ('וכל אשה שיש לה וסת').

- ג. ראתה²⁷ דם ג' פעמים²⁸ בשעת תשמיש - אסורה לבעלה.
- ד. היה משמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי לפי שראתה דם, אסור לו לפרוש ממנה כשהוא בקושי, שכשם שביאתו הנאה לו כך יציאתו הנאה לו. אלא נועץ צפורני רגליו יפה²⁹ שלא יזדעזע, ושוהא עד שימות האבר, ונשמט ממנה.
- ה. חייב אדם לפרוש מאשתו יום אחד סמוך לוסתה³⁰. אמרו חז"ל: כל העושה כן הויין לו בנים זכרים. וכל המקדש עצמו בשעת תשמיש הויין לו בנים זכרים ראויין להוראה.

פרק שלישי - דיני כתמים

- א. כשם שהרואה דם בבשרה טמאה נדה, כך המוצאה³¹ כתם, בין על בשרה³² בין בבגדה, טמאה. והוא שיהא הכתם גדול כשיעור ט' עדשות.
- ב. כתם³³ ארוך מצטרף לשיעור זה. וכן שהיה טפין טפין על בשרה מצטרפין.
- ג. היה³⁴ מכה בבשרה סמוך למקום הכתם או שנתעסקה בדמים ואיפשר לתלות שניתז מהן למקום הכתם, תולין, אלא אם כן בידוע שאותו דם שנתעסקה בו אינו כעין אותו של כתם.
- ד. קטנה שלא ראתה דם מימיה, בין בתולה בין בעולה, כתמה טהור עד שתראה דם ד'³⁵ פעמים.
- ה. האשה שהשתינה מים ויצא דם עם מי רגליה אינה חוששת לו³⁶, בידוע שאין דם הבא עם מי רגלים אלא דם מכה.
- ו. הבעל את הבתולה, אפילו היא קטנה שלא הגיע זמנה לראות, בועל בעילת מצוה ופורש מיד, ואין צריך לשהות.

- 27 בדפוס חובר כלל זה לכלל הקודם, אך בכל כתה"י זהו כלל חדש.
- 28 בכת"י ו: ימים.
- 29 'צפורני רגליו יפה' - עפ"י כת"י ו ובפסקים לאחיין הרא"ה. ואף בכת"י ב: צפורני רגליו. וכן בראשונים נוספים ובהל' נדה לרמב"ן (פ"ה אות ח): צפורני רגליו בקרקע. וכעין זה גם בכת"י פ: צפורני רגליו יפה. אך בכת"י מ: צפורני בקרקע יפה. בכת"י א: צפורני ידיו יפה. מכיון שברוב כתה"י הקדומים והאיכותיים של החיבור כתוב "צפורניו", יתכן שהרא"ה כתב בתחילה כנוסח כת"י מ, אך בהמשך מחק את המילה "בקרקע" וכתב מעליה: רגליו. אך מעתיקי החיבור שכחו למחוק את הו"ו שבסוף המילה "צפורניו".
- 30 'סמוך לוסתה' - בכת"י ב: לפני ווסתה.
- 31 בכת"י מ נוסף (ומשם בדפוס): דם או.
- 32 'על בשרה' - בכת"י ב: בבשרה.
- 33 כלל זה חובר בדפוס לכלל הקודם, אך בכל כתה"י הוא נפרד ממנו.
- 34 בכת"י מ מחובר כלל זה לכלל הקודם, ואולי גם בכת"י ו.
- 35 כן הנוסח גם בפסקים לאחיין הרא"ה. ובכת"י ב ליתא.
- 36 'אינה חוששת לו' - בדפוס השמיט משפט זה בגלל כת"י מ, אך שם כל המשפט משובש: האשה שהשתינה מים ויצא עם מי רגליה אינו אלא דם מכה.

- ז. ודין זה אפילו לא ראתה עכשיו³⁷ אף דם בתולים כלל, שחוששין שמא ראתה דם טיפה כחרדל ואבדה. ויושבת שבעת ימים נקיים.
- ח. וכן האשה שתבעוה לינשא ונתרצית, חוששין שמא מחמת חימוד ראתה דם טיפה כחרדל ואבדה. לפיכך צריכה לישב שבעה נקיים חוץ מיום התביעה³⁸. ודין טהרתן כמו שכתבנו למעלה³⁹.

פרק רביעי – דיני יולדת

- א. כל היולדת טמאה ואפילו לא ראתה דם כלל. ומה היא טומאתה, לזכר ז' ימים ולנקבה שבועיים לאחר גמר לידתן. וטובלת בליל שמיני לזכר ובליל חמשה עשר לנקבה, וטהורה.
- ב. במה דברים אמורים – בולד שנגמרה צורתו לגמרי, אבל אלמלא כן יושבת שבועיים לחומרא וטובלת בליל חמשה עשר וטהורה. ולא סוף דבר ולד, אלא אפילו שפיר מלא מים.
- ג. במה דברים אמורים – שישבה ז' נקיים, אבל אלמלא כן הרי היא טמאה שהיולדת דמה טמא כשאר הנשים, אלא שהיא חמורה מהן שאפילו כל ימיה נקיים טמאה לזכר שבעה ולנקבה שבועים כענין שכתבנו.
- ד. במה דברים אמורים – לאחר ארבעים יום לעיבורה, אבל אם היתה יודעת בבריא שהוא קודם לארבעים יום אינה חוששת לטומאת לידה. אבל לעולם חוששת לטומאת נדה, שאי אפשר בלא דם, ואע"פ שלא ראתה אותו שמא מתוך מיעוטו אבד.
- ה. העובר שהוציא ידו ואחר כך החזירה, אמו טמאה לידה, ואם יצא אחר כך מונין לו משעה שיצא, לעולם⁴⁰ מונין לחומרא לגמר לידה.
- ו. היתה מקשה⁴¹ ושמעו קול הולד, דינו כילוד, כיון ששמעו קולו אי אפשר שלא הוציא ראשו חוץ לפרזדור.
- ז. המפלת שליא הרי זו טמאה לידה, שאין שליא בלא ולד.
- ח. הפילה⁴² נפל ואחר כך הפילה שליא, חוששין לה מולד אחר. ואם הפילה ולד של

37 משפט זה חובר בדפוס לכלל הקודם, אך לפי כל כתיב"י הוא שייך לכלל זה (ואולם, בכתיב"י מ יתכן שאין כאן כלל חדש והכל מחובר לכלל הקודם).

38 רמ"מ גערליץ העיר במהדורתו (הע' 21) שהרא"ה נוקט בבדק הבית שרק בתביעה שלאחר קידושין חוששין. ויש לציין שלכאורה מדוייק כן גם מלשונו כאן, שכתב "תבעוה לינשא".

39 בפרק א.

40 עפ"י כתיב"י פ וכת"י א. בכתיב"י ב, כתיב"י מ וכת"י ו: שלעולם. ועל אף שהוא נוסח יפה יותר, נראה לי שנעשה ע"י ידיים מאוחרות, כיון ששני כתיב"י הקדומים ביותר גורסים אחרת.

41 =מקשה ללדת.

42 בכתיב"י פ, ומשם בדפוס, חובר כלל זה לכלל הקודם. אך בכתיב"י ב הוא ממוספר ככלל אחר, וכן ברור מהפיסוק בכתיב"י מ. ונראה שכך מסומן גם בכתיב"י ו ואולי גם בכתיב"י א.

- קיימא ואחר כך הפילה שליא, תולין אותה בולד ואין חוששין לה לולד אחר, שהולד קרע השליא ויצא.
- ט. הפילה שליא תחלה ואחר כך ילדה, אפילו ולד של קיימא, חוששין לולד אחר, שאין דרכה של שליא לצאת לפני הולד.
- י. יצאתה⁴³ מקצת שליא היום, חוששת משום לידה. יצאתה⁴⁴ כולה למחר, מונין לה משעת יציאת כולה.

פרק חמישי – דיני פרישה

- א. כל זמן שהאשה טמאה עד לאחר שתטבול ותטהר צריך לפרוש ממנה הרבה, שלא יגע בה אפילו באצבע קטנה, ולא ישבו שניהם על מטה אחת. ולא⁴⁵ ישיח עמה דברים של שחוק וקלות ראש. ולא יאכל עמה בקערה אחת. ואסור⁴⁶ להסתכל בכל מקום מכוסה שבה. ואסור לשכב על מטתה אפילו בשעה שאינה במטה.
- ב. ואסור⁴⁷ להם ליטול מיד ליד שום דבר⁴⁸. ואסור לה להציע מטתו⁴⁹ בפניו. ולא תהא יוצקת מים על ידיו ורגליו לרחוץ אותם. ולא תמזוג לו הכוס כדרכה⁵⁰, אלא אם כן עושה שינוי והיכר בדבר.
- ג. הכלה שנכנסה לחופה ולא נבעלה ופירסה נדה אסור [לה] להתיחד עם בעלה, אבל אחר שנבעלה מותר, שהתורה העידה עלינו סוגה בשושנים⁵¹.

43 בכת"י ב מחובר כלל זה עם הקודם, וכן נראה בכת"י ו.

44 בכת"י פ מסומן כאן כלל חדש.

45 בכת"י פ, ומשם בדפוס, מסומן כאן כלל חדש, וכן נראה בכת"י ו. אך בשאר כתה"י אין כאן סימון של כלל.

46 בדפוס מסומן כלל חדש, כנראה עפ"י כת"י מ, וכן נראה מכת"י ו (אך שם נראה שגם המשפט "ולא יאכל עמה בקערה אחת" הוא כלל בפני עצמו). אך בשאר כתה"י אין כאן סימון של כלל חדש.

47 בכת"י ב אין סימון של כלל חדש.

48 'ואסור להם ליטול מיד ליד שום דבר' – וכן נפסק בפסקים לאחיין הרא"ה. אך בכת"י פ (ומשם בדפוס) ליתא, כנראה נשמט מחמת הדומות (ואסור-ואסור). ועי' בחידושי הרא"ה כתובות סא, א.

49 'ואסור לה להציע מטתו' – בכת"י מ: 'ואסור להציע מטת[ה]', הסופר שכח לכתוב את האות ת"ו והשלים אותה מעל המילה (בניגוד למה שציין רמ"מ גערליץ במהדורתו, הע' 28).

50 'ולא תמזוג לו הכוס כדרכה' – בכת"י פ (ומשם בדפוס): 'ולא תמזוג לו כוס ברכה כדרכה'. בכת"י מ: ולא תמזוג לה כוס בברכה.

51 כת"י ב נחתם: "כל המלכים שלשים ואחד. תמו הלכות נדה תהלה לאל הנורא". כת"י פ נחתם: "נשלם כללי נדה בז"ד בעזרת מרומים" (בעמוד שאחריו מופיע שיר קצר שאף נדפס בסוף החיבור, אך לכאורה אינו קשור לחיבור). כת"י מ נחתם: "נשלמו שלשים ואחד תהלה לאל וסימן לדבר שלשים ואחד מלכים" (ומשם בדפוס, והוסיף [דינים]). כת"י ו נחתם: "פת"ו תל"ע" [=פה תם ונשלם תהלה לאל עולם]. וכת"י א נחתם: "נשלם כלל נדה תהלה לאל איום ונורא".